

A MONETÁRIS POLITIKA MINT KÖZÜGY

Jele Ágnes

jeleagnes@hotmail.com

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2020.2.53

Absztrakt

A kétezres évek pénzügyi-gazdasági válsága rámutatott azokra a strukturális problémákra, amelyek az Európai Uniót, főként a közös valutaövezetet jellemzik. Ezek a problémák olyan mélyen gyökereznek, hogy az euró fennmaradása is veszélybe került. A válságkezelés során jelentős szerep jutott az euróövezet jegybankjának, az Európai Központi Banknak, amely nemcsak monetáris politikai eszközökkel, hanem a nyilvánosságban a korábbinál jóval nagyobb hangsúllyal megjelenve is nyomást gyakorolt a pénzügyi piacokra és a – főként nyugat-európai – politikára. A következőkben arra mutatok rá, hogy hogyan váltak közüggé egy a válság kirobbanásáig széles körben alig ismert intézmény monetáris politikai lépései, illetve milyen társadalmi következményei lettek annak, hogy egy alapvetően „pénzhatalmi” intézmény társadalomformáló hatalmi szerepre formált igényt.

Kulcsszavak

eurózóna, EKB, Draghi, Bild, társadalmi ellentétek, posztkoloniális elemzés

MONETARY POLITICS AS A PUBLIC AFFAIR

Ágnes Jele

Abstract

The financial and economic crises of the 2000s highlighted the structural problems that characterize the European Union, especially the common currency area. These problems are so deeply rooted that the survival of the euro has also been compromised. In the context of crisis management, the central bank of the euro area, the European Central Bank, has played a significant role. Not only did the ECB put pressure on financial markets and politics through monetary policy instruments, but it also entered the public sphere with a much greater emphasis than before, putting pressure on financial markets and, especially in Western Europe, on politics. In the following, I will point out how the monetary policy steps of an institution, that until the outbreak of the crisis was widely unknown to the public, have become issues of public concern, and what social consequences it has had that a fundamentally “money-power” institution began to form a demand for power to shape society as well.

Keywords

eurozone, ECB, Draghi, Bild, social conflicts, postcolonial analysis

A MONETÁRIS POLITIKA MINT KÖZÜGY

Jele Ágnes

Az Európai Központi Bank politikai-hatalmi szerepe a válság idején

A 2007-ben kitört pénzügyi-gazdasági válság világszerte felerősítette a jegybankok szerepét (Bastasin 2012, Blyth 2013, Dietsch 2018, Fontan 2013, Marcussen 2009), a monetáris politikai lépések jelentősen befolyásolták az egyes országok és régiók gazdasági és társadalmi kilátásait. Az euróövezet közös valutájáért felelős jegybankja, az Európai Központi Bank (EKB) az EU legfontosabb intézménye lett a válság kezelésében, és szisztematikusan küzdött a pénzügyi összeomlás ellen, a közös valuta védelmében akkor, amikor az intézményi és politikai szinten is gyenge lábakon álló monetáris unióban a nemzeti félelmek és a kölcsönös bizalmatlanság uralkodott (Bastasin 2012). A válság során az integrációt alapvetően meghatározó európai bankrendszer tagjai az országhatárok mögé húzódtak, a közös piac, a közös valuta pedig összeomlani látszott. Helleiner (2017) szerint ez a helyzet világított rá arra, hogy a közös valuta milyen sokféle társadalmi jelentéssel bír „az európai identitástól a pénzgazdálkodás ideológiai felfogásáig” (158. o.).

Ebben a helyzetben az EKB szerepe korántsem volt egyértelmű. A világ legfüggetlenebb jegybankjának megálmódott intézménye Alan Blinder, a Fed egykori alelnöke szerint minden más jegybanknál jobban bevonódott a napi politikába már a válság kezdetétől (Blinder 2017), jelentősen túllépve megszokott, válság előtti szerepkörét. A görög államadósságválság idejére az EKB a hatalmát kiterjesztve, formális mandátumán túllépve próbálta az egész eurózóna gazdaságpolitikáját irányítani (Blinder 2017). Ennek egyik legnyilvánvalóbb példája az EKB trojkában betöltött szerepe, amelynek során az Európai Bizottsággal és a Nemzetközi Valutaalappal (IMF) együtt vált felelősévé annak az intézkedéssorozatnak, amely a korábban az IMF által propagált rendkívül szigorú megszorító gazdaságpolitikát alkalmazta sikertelenül a görögök esetében (Blyth 2013).

A monetáris jelenségekkel kapcsolatos elemzések tehát nem maradhatnak csupán technikai keretek között (Bandelj et al. 2017), ahogy ezt az EKB példáján láthatjuk világosan. Épp a válság világított rá arra, hogy a legjelentősebb események csak látszólag pénzügyiek, „a monetáris jelenségek [pedig] mindig és mindenhol politikaiak (Kirshner 2003: 3), s a közgazdaságtan csak egy azok közül a diszciplínák közül, amelyek segíthetnek megérteni például az európai válságot (Bastasin 2012), ahogy a múlt század eleji világválság idején élő klasszikusok (Keynes, Schumpeter, Hayek, Polányi Károly) is jóval szélesebb körben tanulmányozták a monetáris politikát, nem feledve annak társadalmi gyökereit.

Az EKB egyedülálló szervezet a világon: egyrészt olyan régió monetáris politikájáért felel, ahol nincs közös fiskális politika (ECB é.n.) így a jegybank – ellentétben többek között az Egyesült Államokkal – nem tudja kiegészíteni a fizetőképtelenséggel és likviditási problémákkal küzdő fiskális döntéshozókat, másrészt nincs fölötte valós kormányzat és testületének

tagjait sem demokratikus úton választják meg (Blinder 2016). Ennek fényében még inkább fontossá válik megvizsgálni az intézmény válság során felerősödött politikai-hatalmi szerepét.

Az EKB lépéseinek a válság idején közvetlen politikai és társadalmi következményei lettek. Politikai és fiskális unió hiányában az EKB-ban rendkívüli mértékű hatalmi koncentráció jelent meg, annak ellenére, hogy mandátuma szerint nem tudja kiegészíteni a fizetőkép-telenséggel és likviditási problémákkal küzdő fiskális döntéshozókat, valamint nincs fölötte valós kormányzat és testületének tagjait sem demokratikus úton választják meg. Ennek fényében még inkább fontossá válik megvizsgálni az intézmény politikai-hatalmi szerepét.

A központi bank mögött folyó politikai-ideológiai ütközetek médiában tapasztalható beszédmódjára – ahogy azt a Bild példáján látni fogjuk – pedig a Said-i orientalizáló hatalmi diskurzus volt jellemző, ahol a „nyugat” erkölcsi-politikai intései, tanító-fegyelmező pozíciója (Said 1994) fontosabb volt annál az anómiánál, amit a makrogazdasági problémák okoztak az eurózóna periferiáján.

Fontan (2013) egyértelműen politikai szereplőnek tekinti az EKB-t. Azt állítja, hogy a jegybank annak ellenére, hogy a hivatalos feladatai szigorúan csak a monetáris kérdésekre vonatkoznak, már a kezdetektől hatalmi befolyást próbált szerezni a gazdaságpolitika szabályozásában. Ezt Fontan szerint három csatornán keresztül tette meg: a legnyilvánvalóbban 1. a likviditás monopóliumán keresztül, a gazdaságban lévő pénzmennyiség egyedüli szabályozójaként, 2. függetlensége mögé bújva, „ideológiától mentes”, a tagországok fölötti morális hatalomként, valamint 3. semlegesnek látszó szakértői szervezetként, amely egyedül képes megoldani a makrogazdasági problémákat (2013).

A nyilvánosságban a jegybankárok olyan szakértőkként jelennek meg, akik „döntéseiket extrém technikai megközelítéssel és a monetáris kérdések depolitizálásával indokolják” (Marcussen 2009) a szélesebb közönséghez eljutó vitákban. A jegybankárok szerint a „függetlenség” a legfontosabb ismervük, amelyet fenn kell tartani a jövőben, és minden olyan megközelítést, ami felülvizsgálná a jegybankok szerepét, a függetlenségük ellen irányuló fenyegetésként élnének meg (Dietsch 2018). A jegybankárok világával kapcsolatban King (2005) és Johnson (2017) episztemikus közösségről beszél.

„A jegybankárok egy szent rendhez hasonlítják magukat, miközben a közösségükről úgy beszélnek, mint egy vallásról vagy egy különleges papságról, és munkájukra úgy hivatkoznak, mint ami megköveteli a bizalmat és a tévedhetetlenséget, s egyes esetekben úgy írják le a jegybankárrá válást, mint a ’reverenda felvételét’. (...) A jegybankárok klubjának különös aurája van, amelyet egy közös mentalitás tart össze, s ami meghaladja a történelmi, függetlenségi, méretbeli és jelentőségben rejlő különbségeket.” (Johnson 2017: 8).

Az elmúlt évtizedekben bevezetett „jegybanki kommunikáció” a bevezetéskor azt szolgálta, hogy a jegybankárok és a gazdasági szereplők közötti információs aszimmetriát enyhítse a jegybank, ezáltal csökkentve a piaci szereplők bizonytalanságát, hogy könnyebben tudják jövővel kapcsolatos várakozásaikat befolyásolni (pl. Ehrmann–Fratzscher 2007, Eusepi–Preston 2010, de Haan et al. 2007, Knütter 2011). A válsaggal azonban ez a helyzet megváltozott, és a „kódolt nyelvet”, amely kizárólag a pénzügyi piacoknak szólt és a jegybanki kamatláb-előrejelzés volt a célja, fokozatosan felváltotta egy jóval szélesebb közönségnek szánt kommunikáció (Muchlinski 2011).

Az Európai Központi Bank kommunikációja Mario Draghi elnökké válásakor (2011-ben) vett fordulatot. A korábbi elnök, Jean-Claude Trichet a lehető legkevesebb információt osztotta meg a közönséggel, és a nyíltabb kérdésekre vagy nem választott, vagy a jegybanki mandátum ismételtetésével tért ki a válaszok elől (Muchlinski 2011). Ezzel szemben Draghi sokkal nyíltabb kommunikációt választott, elérhető volt a média számára is, többek között bulvárlapnak is adott interjút. Emiatt sokkal inkább tűnt Draghi politikusnak, mint techno-

krata jegybankárnak – ezzel együtt minden konfliktus, amely közte és az EKB Kormányzótanácsa és a nyugati politikusok között zajlott, a média közvetítésével eljutott a szélesebb nyilvánossághoz is. Ezzel egy olyan diskurzus része lett az EKB, amely alapjaiban határozta meg a válsággal kapcsolatos beszédmódot.

Az EKB és a nemzeti politikák közötti konfliktus hatása az erősödő társadalmi ellentétekre

Az eurózóna monetáris gazdaságpolitikája és az egyes nemzeti politikák között húzódo ideológiai-hatalmi konfliktusok a média közbenjárásával nemzeti szintre terelődtek. Azonban az a narratíva, ami ebben az időben a médiát jellemezte, túlmutatott az ideológiai-hatalmi konfliktuson, kulturális-társadalmi konfliktussá erősödött az északi („gazdagabb”, „hitelező”) országok és a déli („szegényebb”, „adós”) országok között. Finomítva a hitelező-adós dichotómián, ami jellemző minősítése az eurózóna egyes régióinak, és kiemelve, hogy a bajba jutott országok közös rövidítése a lealacsonyító PIGS (vagy PIIGS) mozaikszó, a következőkben röviden egy másik nézőpontot mutatok be (a GIIPS rövidítést használva ezekre az országokra), amelynek célja nem a válság eredetének elemzése, hanem egy az érvelés szempontjából fontossá váló elemzési keret felvázolása.

Galina Hale és Maurice Obstfeld (utóbbi jelenleg az IMF vezető közgazdásza) egy 2014-es cikkükben rámutattak arra, hogy az eurózóna „központi” országainak milyen komparatív előnyük származott a nemzetközi pénzpiacokon való hitelfelvételből és a déli államok felé való pénzkihelyezésből. Ez azt jelentette, hogy már az EMU – a közös Gazdasági és Monetáris Unió – megalakulásának kezdetétől általánosan elterjedt volt a központi országok – Belgium, Franciaország, Németország, Hollandia – közvetítő szerepe a nemzetközi pénzpiacokon és a GIIPS országok (Görögország, Írország, Olaszország, Portugália, Spanyolország) között, amelynek következtében úgy tettek szert extraprofitra ezeknek az országoknak a bankjai, hogy közben a GIIPS országokban olcsón kínált hitelek a válság kirobbanásával kormányközi kötelezettségekké váltak. Ahogy arra a szerzők felhívják a figyelmet, a hosszú ideig élvezett előnyökről ezek az országok hallgattak, amikor a válság okaira kellett magyarázatot adni. Hogy mit jelentett ez valójában a hitelező országoknak, azt Bastasin (2012: 10) foglalja össze:

„A német tőkeáttételes ügyletek tíz éven keresztül jelentős profithoz juttatták a bankokat, de ezek a profitok nem jelentek meg a bankok mérlegeiben, mert a pénzt kihelyezték a német vállalatoknak alacsony költségű hitelek formájában vagy a német politikai rendszerbe olyan regionális projektek bőséges finanszírozásával, mint például az infrastruktúra fejlesztése. (...) A német előny a finanszírozási költségek szempontjából minden más országhoz viszonyítva túlzott kiváltsággá fejlődött. A francia bankok hasonló előnyt élveztek az AAA-ként minősített országok és az euróövezetben magasabb hozamú adósok közötti pénzügyi közvetítői szerepükből adódóan.”

A válsággal a kisegítő kölcsönöket nyújtó országok beleszólási joga a bajba jutott országok költségvetésébe gyakorlatilag fiskális kényszerzubbonnyá vált az érintett országok számára, miközben az önrendelkezéshez való jog és a demokratikus döntés lehetősége az adózás-újraelosztás egész társadalmat érintő mértékéről, formáiról és szabályairól teljesen megsemmisült (Bastasin 2012). A hitelező országok számára azonban ez magától értetődő lépés volt. Ennek következményei az eurózóna társadalmi megosztottságára közvetlenül és súlyosan hatottak.

Az euró mint „közösen megfogalmazott hit” (McNamara 2015: 113) a válság idején közel állt az összeomláshoz, a tagországok hitelező és hitelfelvevő országokra szakadása háttérrel volt az EKB működésére is. Ez a narratív szinten is és a közös társadalmiságtudat hiánya miatti cselekvésképtelenségben is megmutatkozó megosztottság súlyos következményekkel járt az eurózóna „gazdagabb” és „szegényebb” országai közötti viszony tekintetében.

A társadalmi fragmentáltság nemcsak a pénzügyi-gazdasági kérdések megoldásaiban mutatkozó ideológiai különbségekben volt látható, hanem az egymással szembeni negatív sztereotípiák egyre fokozódó felerősödésében is.

Ennek alátámasztására a következőkben azt az időszakot vizsgálom, amikor az egykori EKB-elnök, Jean-Claude Trichet utódját keresték, és először merült fel az olasz Mario Draghi neve lehetséges leendő jegybankelnökként. Az eurózónát övező politikai konfliktusok ezt a választást is befolyásolták, s amikor a német Axel Weber szerette volna a német politika Trichet utódjának, világossá vált, hogy az ortodox jegybankárt kevesen támogatják (Spiegel 2010a). Weber később nemcsak visszalépett a jelöléstől, hanem mandátumát is visszaadta, arra hivatkozva, hogy nem akar politikusok játékszere lenni, és meg akarja őrizni a függetlenségét (Spiegel 2011a)

Draghi választása tehát nem a német politika, nem Angela Merkel választása volt. A német média cikkeit megvizsgálva láthatóvá válik, hogy az EKB és a nemzeti politikák közötti konfliktusok miként szivárogtak be a mindennapokba, milyen sztereotípiákat erősített fel a német média azért, mert saját jelöltjükkel kapcsolatban nem alakult ki támogató konszenzus a régióban. Ez a hatalmi-politikai hozzáállás Draghi egész elnökségét végigkíséri. Jól illusztrálja ezt egy 2016-os interjúban elhangzott mondata: „Valójában a világon tényleg senkit nem érdekel az a tény, hogy olasz vagyok, a német médiát kivéve” (Bild Online 2016).

A Bild online kiadása, amely jelen tanulmány empirikus forrásaként szolgál, nemcsak Németország, de Európa legolvasottabb újságja, kiadója a konzervatív Springer. A statisztikai adatok szerint a Bild online változatának olvasottsága a vizsgált időszakban 137 millió körül volt, megelőzve a Spiegel Online-t (In Reconstruct 2010). Egy bulvárlap – alapvetően – „viszonylag kevés figyelmet szentel a politikának, gazdaságnak, társadalomnak, és relatíve sokat a sportnak, a botrányoknak, és a szórakoztatásnak; viszonylag több figyelmet szentel az emberek személyes és privát életének, legyenek celebek vagy átlagemberek, és relatíve keveset a politikai folyamatoknak, gazdasági fejlődésnek és társadalmi változásoknak” (Sparks 2000: 10). Ugyanakkor abban az esetben, ha társadalmi és gazdasági folyamatokkal kapcsolatos cikkek jelennek meg, Örnebring és Jönsson (2004: 287) szerint befolyással lehetnek a társadalmi átalakulásokra azáltal, hogy egy olyan nyilvánosságot nyújtanak, amely kívül esik a főáramú nyilvánosságon, és olyan kérdéseket feszegethetnek, amelyek előtte nem jelentek meg a nyilvános vitákban. Ezáltal új közönséget képesek megszólítani úgy, hogy a bonyolult kérdéseket végtelenül leegyszerűsített üzenetekben juttassák el az olvasók széles tömegeihez. Az egyszerű és emészthető tartalommal, az érzelmekre apellálással olyan témákat tudnak feszegetni, amelyeket korábban a közönségük figyelmen kívül hagyott (Örnebring–Jönsson 2004).

A hatalmi érdekek és a társadalmi-kulturális dinamikák felszínre hozatalával közelebb kerülhetünk az Európai Unió belső (és egyúttal külső) viszonyrendszerének megértéséhez, azt a történelmi tényt alapul véve, hogy az EU tagországainak jelentős része „prominens módon magába foglalja az európai gyarmati élményanyag kizárólagos örököseit” (Böröcz 2001).

Ahogy arra Ervedosa (2017) a német médiát vizsgálva rámutatott, a gazdasági válság az Észak-Európa és Dél-Európa között mélyen gyökerező kulturális konfliktusokat hozta felszínre. Megállapította, hogy a német média a déli társadalmakat a mi és ők, a barát – ellenség dichotómia mentén homogenizálja és esszencializálja. Ebben a kontextusban a déliek lusták és koszosak, megbízhatatlanok és túlfűtöttek, pazarlók és egyben visszamaradottak, olyan irracionális viselkedésű emberek, akiket az érzelmeik vezérelnek. Velük szemben a németek szorgalmasak, racionálisan gondolkodnak, takarékosak és moderneek. Ennek következtében a déli régiót a németeknek pártfogásába kell venni, de emellett meg is kell büntetni negatív tulajdonságai miatt, míg a németeket jutalmazni kell pozitív tulajdonságaiért (Ervedosa 2017: 137).

Épp a válság mutatta meg, hogy ezek a sztereotípiák milyen gyorsan tudnak újra beépülni a mai diskurzusokba, alkalmazkodva az új viszonyrendszerekhez és kontextushoz. A

Said (1994) által megfogalmazott orientalizálás máig ható intézményesített diszciplína, amely hozzájárult a nyugat-európai kultúra megszilárdulásához és önazonosságtudatának kialakulásához. Ahogyan Said bemutatja, hogy miként tudta a nyugati szellemtörténet és a társadalmi lét minden szférája megteremteni és maga alá vetni a „másik” világot, az általa alacsonyabb rendűnek értékelt, egyfajta „ideaként” elképzelt, változásra képtelen, időnek ellenálló rendszerként ábrázolt „keletet”, ugyanígy hasonló dinamikákat látunk a válság során az európai észak és dél közötti viszonyokban is.

Amint arra Musliu (2015) rámutatott, Görögország, mint a Balkán-félsziget első országa, amely az EU-hoz csatlakozott, a csatlakozásával megszűnt „balkáninak” lenni, „európaivá” vált. Azonban a válság idejére megváltozott a pozíciója, újra balkáni lett. Musliu szerint nem véletlen, hogy egyik napról a másikra már nem a pénzügyi és gazdasági válság volt a hivatalos narratíva, hanem az eurózóna válsága, végül a szuverén adósságválság, amivel minden felelősség az államra hárult szemben a piacok felelősségének a kérdésével (Musliu 2015: 36).

„Úgy tűnik, minden alkalommal, amikor a Balkánon válság vagy zavargás üti fel a fejét, a nemzetközi média újra megfogalmazza a 'balkanizációval' kapcsolatos sztereotípiák listáját, amelyen keresztül azt egy belülről korrupt, kormányozhatatlan és javíthatatlan térségként ábrázolják.” (Musliu 2015: 38)

Bár az elemzési keretet a Said-i hagyományból kiinduló posztkoloniális megközelítés adja, azonban „Dél-Európa diszkurzív degradációjának mechanizmusa” (Ervedosa 2017) és a koloniális diskurzus közötti párhuzam nem a jelenlegi állapot és a koloniális múltból fakadó egyenlőtlenségek mértékének az összehasonlításával történik. A posztkoloniális elemzési keret ebben az esetben a relatív viszonyok és a hatalmi aszimmetria leírását teszi lehetővé, hozzátéve Arrighinek (1997) és Böröcz Józsefnek (2009/2018) a wallersteini világrendszer-elemzéssel és az összehasonlító-történeti megközelítéssel kapcsolatos kiegészítését, amely lehetővé teszi az államnál nagyobb, de a világrendszerénél kisebb átalakulási folyamatok és szervezetek figyelembe vételét, s amely által megragadhatóvá válik ezeknek az újfajta hatalom- és tekintélykoncentráló intézményeknek a természete és sajátos hálózata. A következő elemzés ebben az elméleti keretrendszerben értelmezhető.

Ahogy a példákban látni fogjuk, a Bild egy koloniális kontextusra jellemző bináris diskurzusban ábrázolja Észak- és Dél-Európát. Olvasótáborra alacsonyabb végzettséggel rendelkező, alacsonyabb társadalmi osztályba tartozó és alacsonyabb jövedelmű emberekből áll. Azonban ha megvizsgáljuk a második legnagyobb olvasótáborral rendelkező Spiegel Online-t, amelynek olvasói magasan kvalifikált szakemberek (több mint 50%-uk érettségivel, egyharmaduk egyetemi diplomával rendelkezik), akkor beszédmódjára ugyanúgy a társadalmilag megosztó kulturális toposzok használata jellemző (mint például a kemény munka helyett sziesztázó déliek toposza). Összességében tehát nincs összefüggés az olvasók iskolázottsága és a beszédmód között (Ervedosa 2017).

A Bild által közvetített Draghi-kép hozzájárulása az eurózóna társadalmi megosztottságához

2010 februárjában arról írt a bulvárlap, hogy az akkori legerősebb jelöltnek számító Alex Webernek erős ellenszélben kellene elnyernie az EKB-elnöki posztot. Az Eurogroup – az EU informális testületének – akkori elnöke, Jean-Claude Juncker például határozottan ellenezte a német jegybankár kinevezését, mondván, az nem lenne „célorientált” (Bild 2010a). Weber nem sokkal később távozott a Bundesbank elnöki posztjáról „magánjellegetű” okokra hivatkozva. A német lapok csapásként élték meg Weber későbbi visszalépését, hiszen a válság közepén egyáltalán nem volt mindegy, hogy a következő jegybankelnöktől milyen monetáris politikára számíthatnak. A német politika számára – történelmi okokból is – fontos szigorú

monetáris politika, az árstabilitás megőrzése ezzel véleményük szerint veszélybe került. Ahogy a Spiegel Online összefoglalja: „Míg az északi országok a monetáris politikában a kemény vonalat követelik meg, addig a dél képviselőinek hagyományosan bőkezűbb monetáris politika a hozzáállásuk” (Spiegel 2010).

Amikor Trichet utódjának keresésekor felmerült Mario Draghi neve, a Bild „...és ez az olasz semmilyen körülmények között” (Bild 2010b) címmel közölt cikkében ironikusnak nevezte, hogy épp egy olaszt neveznek ki Mr. Eurónak, hogy ő feleljen majd a közös pénz stabilitásáért, azért a valutáért, ami a jó stabil német márka örököse. Majd a lírát úgy írja le „emlékeztetőül”, ami egy pénz volt végtelen számú nullával. Draghival kapcsolatban pedig megjegyzi, hogy egy olyan jegybanknak az élén áll (Banca d’Italia), amelynek az elődje most az ügyészség előtt kell, hogy feleljen. „*Draghi maga egy okos római. Jólöltözött, professzori címe van, és a Világbank igazgatója volt valamikor*” – írja a lap, majd vastagon szedett betűkkel folytatja, hogy bár állítólag semmi köze nem volt a görögök kétséges pénzügyi spekulációinak kozmetikázásában, amikor a Goldman Sachs-nál dolgozott befektetési bankárként, s hozzáteszi, egyébként Super Mario lett a beceneve akkoriban. Majd megemlíti: „*apropó, egy portugál lesz az alelnök. Még egy ország, amelyik az adósság miatt a csőd szélén áll*”. A következő tömör megállapítás pedig az volt, hogy „szakértők” az adós országokat PIIGS-nek (zárójelben lefordítva németre: disznónak) hívják. A Bild ezután szarkasztikusan megjegyzi, hogy nagyszerű, megbízható EKB alakul, Európa legrosszabb adósországaival a csúcson.

A fenti cikk minden elemében hordozza azt, amelyről egyrészt a posztkolonializmus beszél a globális észak globális déllel kapcsolatos előítéleteivel kapcsolatban. Másrészt követi azt a (nyugat-)európai hagyományt, amely az Európán belüli társadalomról szóló szisztematikus beszédmódot jellemzi, amely az „európai” valóságot bináris értékrend szerint választja ketté kelet-nyugat illetve észak-dél irányban. A fenti példákat figyelembe véve megjelenik benne az esszencializálás, amikor arra hivatkozik, hogy Draghi olasz, az olaszok márpedig eleve valamilyenek (például változásra képtelenek), pazarlók (és mindig is azok lesznek), tehát megbízhatatlanok. A jólöltözöttség és az iskolázottság álcája mögött azonban „disznók” lapulnak (dehumanizálás), akik egyszersmind bűnözők is (az elődje is bűnöző volt és ő is az, még akkor is, ha tagadják).

Mivel a német jegybankár egyelőre versenyben volt, a Bild 2010-ben és 2011-ben is szentelt cikket a két jelölt „összehasonlítására” (Bild 2010c, 2011a, 2011g). Az olvasó felé fordulva provokatívan teszi fel a lap a kérdést: „*Őn lehetne jegybankelnök?*”, hiszen ki ne szeretne az lenni, majd felsorolja, hogy milyen tulajdonságai kell, hogy legyenek erre a pozícióra (beleértő-képesség, stabilitás, szakértelem, vezetői és kommunikációs képességek). A felsorolásban egyszer sem állítja egymás mellé a két jelöltet, de a következő példák illusztrálják, miként sugallja a Bild, hogy miért nem szabad Draghit választani a posztra. „*Az európai gazdaságpolitika fő célja az árstabilitás. A Kormányzótanácsban az euró-zóna tagországai arról tárgyalnak, ezt hogyan tudják garantálni – de az országok a saját érdekeiket is reprezentálják.*” (Bild 2011b). Ezzel egyértelműen azt emeli ki a szerző, hogy a monetáris politika legfontosabb célkitűzését, az árstabilitást a jegybankárok saját országuk érdekei szerint próbálják alakítani, tehát amennyiben Draghi lenne az EKB leendő elnöke, úgy az olasz érdekek győzedelmeskedhetnének, szemben a német szigorú és precíz gazdaságpolitikával. Vagyis az olaszokról alkotott, fent felsorolt sztereotípiákkal szemben a németekkel kapcsolatos sztereotípiának kell felül kerekedni, amely szerint a német a vállalkozószellemű, de racionális és takarékos modern felfogású ember, szemben a pazarló, irracionális és maradi gondolkodású olasszal. A következő mondatban implicit módon azt állítja a szerző, hogy amennyiben Draghi lenne az EKB elnöke, akkor az olasz elnök (akkoriban ez Berlusconi volt, aki a lap szerint – tévesen – „erősen támogatja” Draghit), megpróbálná befolyásolni az EKB döntéshozatalát. A német jelölt esetén ez a személy Angela Merkel (vagy ahogy a Bild hívja őt,

Angela Merkules) lenne: „*Válság idején, mint most is, az európai országok vezetői saját érdekeik szerint próbálják befolyásolni az EKB monetáris politikáját.*”

Weber visszalépésével még egy német jelölt neve felmerült, ekkor egy újabb cikk jelent meg Draghiról (Bild 2011c), *Mamma mia!* felkiáltással, amelyben többek között arról ír a szerző, hogy „*aggódunk a pénzünkért*”, mert „*az olaszok életéhez annyira hozzátartozik az infláció, mint ahogy a paradicsomszós a tésztához*”. Ezeknek a homogenizáló, leértékelő toposzoknak a használata átmenetileg átváltott egy támogató hangnemre, amikor világossá vált, hogy Draghi a legesélyesebb jelölt a posztra, s Angela Merkel is biztosította támogatásáról.

Ezután úgy hivatkozott a lap Draghira (Bild 2011d), mint a legnémetebb olaszra, aki hozzáállásában már majdnem német, sőt, inkább porosz. Olyan olasz ember, aki különbözik az olaszoktól, akinek példaképe a német mentalitás (Bild 2011i), aki, hogyha a német utat követi, tiszteletbeli német állampolgárságot is adnának neki (Bild 2011d). A nyomtatott Bild címlapján ugyanekkor poroszos erényeire hivatkozva Draghit egy hagyományos csúcsos Pickelhaube sisakban ábrázolták (Bild 2011e). A későbbi cikkek egy egészséges hegymászó, egy kétgyermekes apuka képét mutatják (Bild 2011f, 2011h), aki korán elvesztett szülei után elit jezsuita iskolába ment, ahol szigorú tanáira példaképként tekintett, s akikkel ma is megmaradt a kapcsolata. A Super Mario becenév most nem a Goldman Sachs-nál eltöltött éveknél kerül említésre, hanem az MIT-n szerzett doktorátusára utaláskor, majd megtudjuk, hogy Draghi igazi úriemberként öltözködik („mint egy elegáns brit”), kollégái pedig úgy hivatkoznak rá, mint egy szuverén, nyugodt, szakmailag kitűnő emberre, aki nagy tiszteletnek örvend diszkréciójáért és komolyságáért. „*Nem egy latin szerető típus*” – írja róla több alkalommal a lap – hanem „*olyan, aki tudja, hogyan kell ápolni a kapcsolatait.*” (Bild 2011h)

Draghi az utolsó cikkben már inkább a nyugati, porosz, protestáns etikát alapul vevő kapitalistát, mint a visszamaradott, pazarló és irracionális életmódot folytató, *megérdemelt* szegénységben élő dél-európai katolikust jelképezi. E negatív (és a saját önképet erősítő pozitív) sztereotípiákat a politikusok ugyanúgy használták, mint a média.

A békülékeny hangnem azonban nem tartott sokáig, az EKB Kormányzótanácsának német tagja, Jens Weidmann ugyanis élesen bírálta kezdte Draghi monetáris politikai lépéseit, tiltott monetáris finanszírozással vádolva őt többször a sajtóban. A konfliktus végig meghatározta a viszonyt Draghi („a déliek”) és Weidmann („északi, gazdagabb” országok) között, amelynek eredményeként később a német alkotmánybíróság jogértelmezést kért az Európai Bíróságtól, állapítsa meg, az EKB kötvényvásárlási programja túlmutat-e a jegybanki mandátumon, vagyis megsérti-e a költségvetés jegybanki finanszírozásának tilalmát.

Arlt és Storz (2011) úgy látja, a német sajtó hónapokig tartó összehangolt kampányt folytatott a déli államok ellen, amelynek fő toposza a pazarló és lusta „Südländer” képe volt, amelyben a dél-európai ember már-már állatias viselkedése állt szemben a takarékos, felelősségteljesen felhalmozó, hasznos munkát végző német ember toposzával. E felfogás szerint nincs más lehetőség, mint gondoskodni e társadalmakról – de úgy, hogy közben büntetést is kapjanak (Arlt–Storz 2011, Ervedosa 2017). E diskurzus tudja megalapozni azt a megszorításokat végletekig propagáló gazdaságpolitikai döntéssorozatot, ami az elkövetkezendő években a periféria országait sújtotta. Emellett ez a diskurzus feledteti el azt a tényt, hogy a válság súlyossága nem egyedül a déli országok hibája volt.

Ez a feledékenység tekinthető a nyugat-európai identitás szerves részének. A nyugat-európai morális felsőbbrendűség és jóság toposza (Böröcz 2006: 112) mind a főáramú társadalomtudományok, mind a generációkon átívelő hagyomány evidenciája, az „európai” identitásdiskurzus legfontosabb részét képező eleme (Böröcz 2006: 112). A fent példaként leírt orientalizáló és esszencializáló diskurzus, amely a német médiában az olasz elnökjelölttel kapcsolatban megfigyelhető, ebbe az identitásdiskurzusba illeszkedik. Az Európai Központi Bank mint társadalomformáló hatalmi szervezet ennek az identitásdiskurzusnak az új szereplőjévé vált.

Összefoglaló

Az Európai Központi Bank, az euróövezet közös valutájáért felelős jegybankja a kétezres évek pénzügyi-gazdasági válságkezelésének legfontosabb Európai Uniósi intézménye volt, amely a jegybank monetáris politikájának szűk mandátumán túl a térség gazdaságpolitikájának egészéért volt felelős. Az EKB cselekvéseinek közvetlen politikai és társadalmi következményei lettek, és ezzel együtt egy olyan diskurzus részévé vált az intézmény, ami a gazdaságpolitikai ideológiai különbségeken túl kulturális-társadalmi természetű volt. A média közvetítésével nemzeti szintű kérdéssé váltak a jegybank lépései, s így az országok közötti, addig rejtve maradt hatalmi érdekek és társadalmi dinamikák is felszínre kerültek. Jelen tanulmányban a Bild bulvárlap 2010 és 2011-es cikkei közül azokat vizsgáltam, amelyek Mario Draghival, az EKB elnökével kapcsolatban jelentek meg az elnökké választása előtti időszakban. Az elemzés rávilágított arra, hogy Nyugat-Európa posztkoloniális hagyatéka, a bináris diskurzus (mi–ők, barát–ellenség, modern–visszamaradott, racionális–érzelem vezérelt) a média közreműködésével újra aktiválódni tudott, felerősítve ezáltal a nyugati nyilvánosságban az akaratot az adós államokkal szembeni büntető/fejnyelmező fellépésre, amely a megszorító csomagok megszavazásával hozzájárult a déli államok anómiás állapotához.

IRODALOM

- Arlt, Hans-Jürgen – Storz, Wolfgang (2011) *Drucksache „Bild“ – Eine Marke und ihre Mägede. Die „Bild“-Darstellung der Griechenland- und Eurokrise 2010*. Eine Studie der Otto Brenner Stiftung. Frankfurt/Main.
- Arrighi, Giovanni (1997) European Modernity and Beyond: The Trajectory of European Societies 1945–2000 by Göran Therborn. *Contemporary Sociology*, 26, 3 (May): 344–5. <https://doi.org/10.2307/2654034>
- Bandelj, Nina – Wherry, Frederick F. – Zelizer, Viviana A. (eds.) (2017) *Money Talks. Explaining How Money Really Works*. Princeton University Press, Princeton & Oxford. <https://doi.org/10.1515/9781400885268>
- Bastasin, Carlo (2012) *Saving Europe: Anatomy of a Dream* [Kindle Android version].
- Bild Online (2010a) *Heftiger Gegenwind aus Luxemburg*. <https://www.bild.de/politik/wirtschaft/heftiger-gegenwind-aus-luxemburg-11498358.bild.html>. Utoljára meglekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2010b) *...und dieser Italiener auf gar keinen Fall*. <https://www.bild.de/politik/2010/mario-dieser-italiener-auf-gar-keinen-fall-11777706.bild.html>. Utoljára meglekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2010c) *Können Sie Notenbankchef? Diese Dinge müssten Sie als Europas oberster Banken mitbringen*. <https://www.bild.de/politik/wirtschaft/jobprofil-14513028.bild.html>. Utoljára meglekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011a) *Wird Bundesbank-Chef Weber der nächste Mr. Euro?* <https://www.bild.de/politik/wirtschaft/politik/kanzlerin-angela-merkel-macht-massiv-werbung-15497836.bild.html>. Utoljára meglekintve: 2019.04.10.

- Bild Online (2011b) *Machtkampf um den Cheffposten der EZB.*
<https://www.bild.de/politik/2010/wer-wird-der-nachfolger-von-ezb-chef-jean-claude-trichet-11776632.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011c) *Wer passt jetzt auf unseren EURO auf?*
<https://www.bild.de/politik/wirtschaft/banken-krise/wer-passt-jetzt-auf-euro-auf-15924766.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011d) *So deutsch ist der neue EZB-Chef.*
<https://www.bild.de/geld/wirtschaft/mario-draghi/ist-neuer-ezb-chef-17630794.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011e) *Super-Mario wird neuer Euro-Hüter. Italiener auf EU-Gipfel zum neuen EZB-Chef ernannt.*
<https://www.bild.de/geld/wirtschaft/mario-draghi/trichet-nachfolge-amtlich-mario-draghi-wird-neuer-ezb-chef-18511334.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011f) *DAS ist der neue Mister Euro.*
<https://www.bild.de/geld/wirtschaft/mario-draghi/mario-draghi-so-deutsch-ist-der-neue-ezb-chef-17940556.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011g) *Wer passt jetzt auf unseren EURO auf?*
<https://www.bild.de/politik/wirtschaft/banken-krise/wer-passt-jetzt-auf-euro-auf-15924766.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011h) *Chancen für „Super Mario“ steigen.*
<https://www.bild.de/politik/ausland/mario-draghi/mario-draghi-neuer-ezb-chef-17844972.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2011i) *Wie deutsch ist Super-Mario?*
<https://www.bild.de/geld/wirtschaft/mario-draghi/draghi-wie-deutsch-ist-der-neue-ezb-chef-18513174.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Bild Online (2016) *Was der Geld-Chef den Sparern rät.*
<https://www.bild.de/politik/inland/mario-draghi/die-ezb-gehört-nicht-den-politikern-45560866.bild.html>. Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Blinder, Alan S. (2016) *The Evolving Political Economy of Central Banking*. [videó fájl] The Science Media Production Center at Cornell.
<https://www.youtube.com/watch?v=vqA1dyFZDSE>. Utoljára megtekintve: 2019.04.29.
- Böröcz József (2001) Bevezetés. In: Böröcz József – Kovács Melinda (szerk.) (2001) EU-birodalom. Tematikus blokk. *Replika*. 45–46 (November): 23–44.
- Böröcz, József (2006) Goodness Is Elsewhere: The Rule Of European Difference. *Comparative Studies in Society and History*, 48 (1), 110–138.
<https://doi.org/10.1017/S0010417506000053>
- Böröcz, József (2009) *The European Union and Global Social Change. A Critical Geopolitical-Economic Analysis*. London, Routledge. Magyarul: Böröcz József (2018) *Az EU és a világ. Kritikai elemzés*. Kalligram. <https://doi.org/10.4324/9780203873557>
- Blyth, Mark (2013) *Austerity. The History of a Dangerous Idea*. [Kindle Android version].
- Csaba László (2018) Tőkepiaci unió vagy szabadságharc? *Közgazdasági Szemle*, 65 (5), 484–498. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2018.5.484>

- De Haan, Jakob – Eijffinger, Sylvester C.W. – Rybinski, Krzyszto (2007) Central bank transparency and central bank communication: Editorial introduction. *European Journal of Political Economy*, 23, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2006.09.010>
- Dietsch, Peter (2018) *Do Central Banks Serve the People? (The Future of Capitalism)* [Kindle Android version].
- ECB (é.n.) <https://www.ecb.europa.eu/mopo/eaec/fiscal/html/index.en.html>.
Utoljára megtekintve: 2019.04.10.
- Ehrmann, Michael – Fratzscher, Marcel (2007) Communication by Central Bank Committee Members: Different Strategies, Same Effectiveness? *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol. 39 (2–3), 509–41. <https://doi.org/10.1111/j.0022-2879.2007.00034.x>
- Ervedosa, Clara (2017) The Calibanisation of the South in the German public ‘Euro crisis’ discourse. *Postcolonial Studies*, 20: 2, 137–162.
<https://doi.org/10.1080/13688790.2017.1359873>
- Eusepi, Stefano – Preston, Bruce (2010) Central Bank Communication and Expectations Stabilization. *American Economic Journal: Macroeconomics*, 2, 235–71.
<https://doi.org/10.1257/mac.2.3.235>
- Fontan, Clément (2013) Frankenstein in Europe: The Impact of the European Central Bank on the Management of the Eurozone Crisis. *Politique européenne*. 42 (4): 22–45.
<https://doi.org/10.3917/poeu.042.0022>
- Hale, Galina – Obstfeld, Maurice (2014) The Euro and the Geography of International Debt Flows. *Journal of the European Economic Association*, 14(1), 115–144.
<https://doi.org/10.3386/w20033>, <https://doi.org/10.24148/wp2014-10>,
<https://doi.org/10.1111/jeea.12160>
- Halmai Péter (szerk.) (2017) Tagállami integrációs modellek. *Magyar Tudomány*, 2017/1.
- Helleiner, Eric (2017) The Macro-Social Meaning of Money. In: Bandelj, Nina – Wherry, Frederick F. – Zelizer, Viviana A. (eds.) *Money Talks. Explaining How Money Really Works*. Princeton University Press, Princeton & Oxford.
- In Restruct (2010) *Anzahl der Visits ausgewählter Nachrichtenportale*.
<http://inrestruct.com/wp-content/uploads/2015/04/Anzahl-der-Visits-ausgewaehlter-Nachrichtenportale-2010.pdf>
- Johnson, Juliet (2017) *Priests of Prosperity. How Central Bankers Transformed the Postcommunist World*. Cornell University Press, Ithaca & London.
<https://doi.org/10.7591/cornell/9781501700224.001.0001>
- King, Mervyn (2005) *Monetary Policy: Practice Ahead of Theory*. [lecture]. 17 May 2005, Cass Business School, City University, London.
www.bankofengland.co.uk/publications/speeches/2005/speech245.pdf
Utoljára letöltve: 2017.02.27.
- Kirshner, Jonathan (2000) The Study of Money. *World Politics*, 52, 407–436.
<https://doi.org/10.1017/S0043887100016592>
- Kirshner, Jonathan (2003) *Monetary Orders: Ambiguous Economics, Ubiquitous Politics*. Cornell University, Ithaca.

- Knütter, Rolf – Mohr, Benjamin – Wagner, Helmut (2011) *The Effects of Central Bank Communication on Financial Stability: A Systematization of the Empirical Evidence*. Discussion Paper, No. 463.
<https://www.fernuni-hagen.de/wirtschaftswissenschaft/download/beitraege/db463.pdf>
Utoljára letöltve 2017.02.27.
- Marcussen, Martin (2009) Scientization of Central Banking: The Politics of A-Politicization. In: Marcussen, Martin – Dyson, Kenneth (eds.) *Central Banks in the Age of the Euro: Europeanization, Convergence and Power*. 373–390. Oxford, Oxford University Press.
- Muchlinski, Elke (2011) *Central banks and coded languages. Risks and benefits*. Palgrave MacMillan. <https://doi.org/10.1057/9780230305960>
- McNamara, Kathleen R. (2015) *The Politics of Everyday Europe: Constructing Authority in the European Union*. Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198716235.001.0001>
- Musliu, Vjosa (2015) The EU and the Balkans: Shifting Meanings after the Crisis. *Croatian Political Science Review*, 52 (4–5), 32–42.
- Örnebring, Henrik – Jönsson, Anna Maria (2004) Tabloid journalism and the public sphere: a historical perspective on tabloid journalism. *Journalism Studies*, 5 (3), 283–295.
<https://doi.org/10.1080/1461670042000246052>
- Said, Edward W. (1994) *Orientalism*. New York, Vintage Books.
- Sparks, Colin (2000) The Panic Over Tabloid News. In: Sparks, Colin – Tulloch, John (eds.) *Tabloid Tales: Global Debates Over Media Standards*. New York.
- Spiegel Online (2010) *Paris unterstützt Weber*.
<https://www.spiegel.de/spiegel/print/d-69065784.html>. Utoljára letöltve: 2019.04.15.
- Spiegel Online (2011) *German Central Bank Head Axel Weber Resigns*.
<https://www.spiegel.de/international/germany/merkel-ecb-candidate-german-central-bank-head-axel-weber-resigns-a-745083.html>. Utoljára letöltve: 2019.04.15.